

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
پایان نامه برای دریافت کارشناسی ارشد حقوق بین الملل

عنوان:

وضعیت حقوقی پیک دیپلماتیک و بار همراه دیپلمات با
تاکید بر قضیه دیپلمات آرژانتینی

استاد راهنما:

دکتر سیدقاسم زمانی

استاد مشاور:

دکتر علیرضا دیهیم

تحقیق:

حسین ظفر قاسم پور

آبان ماه ۱۳۹۱

تقدیم به:

کوه صبر، استقامت، گذشت، فداکاری و اسوه
تمامی خوبیهای زندگی ام

مادرم

عنوان

صفحه

پیشگفتار

۱	مقدمه
۶	مبحث اول : طرح تحقیق
۷	(الف) سوالات تحقیق
۷	(ب) مفروض
۸	(ج) فرضیه ها
۸	(د) مفاهیم و متغیر ها
۹	(ه) روش تحقیق و جمع آوری اطلاعات
۹	(و) اهداف تحقیق
۹	(ز) پیشینه تحقیق
۱۰	(ح) سازماندهی تحقیق

مبحث دوم : دیدگاه های نظری و مبانی مصونیت های دیپلماتیک

۱۱	مقدمه
۱۲	(الف) دیدگاه موافقان و مخالفان مصونیت سیاسی
۱۴	(ب) دکترین و نظریات موافق و مخالف مصونیت سیاسی
۱۴	(۱) نظریه نمایندگی
۱۵	(۲) نظریه برون مرزی
۱۷	(۳) نظریه مصلحت خدمت
۱۷	(۴) نظریه رفتار متقابل

فصل اول : روند تکاملی ماموریت پیک ها و مصونیت آنها

۱۹	مقدمه
	مبحث اول: پیک در دوران باستان
۲۲	(۱) مصر
۲۳	(۲) بابل
۲۴	(۳) چین
۲۵	(۴) هند
۲۵	(۵) ایران
۲۵	(۶) یونان
۲۶	(۷) روم
۲۷	مبحث دوم : قرون وسطی
۲۸	مبحث سوم : اسلام

فصل دوم: بررسی وضعیت حقوقی پیک سیاسی در حقوق بین الملل معاصر

۳۲	مقدمه.....
۳۴	مبحث اول: پیشینه تاریخی موضوع.....
۳۹	مبحث دوم: طرح پیش نویس در خصوص وضعیت پیک سیاسی و کیسه دیپلماتیک.....
۳۹	بخش اول: مقررات عمومی: (مواد یک تا ششم).....
	بخش دوم: وضعیت پیک دیپلماتیک، کاپیتان کشتی و یا خلبان هواپیمایی که حامل بسته دیپلماتیک است (مواد هفتم تا بیست و سوم).....
۴۲	بخش سوم: وضعیت کیسه دیپلماتیک (مواد بیست و چهارم تا بیست و نهم).....
۵۰	بخش چهارم: مقررات متفرقه (مواد سی ام تا سی و دوم).....
۵۲	مبحث سوم: نظرات و ملاحظات کشورها در خصوص طرح پیک دیپلماتیک... ۵۴
۵۶	ملاحظات دولت ایالات متحده در خصوص طرح پیش نویس.....
۵۷	ملاحظات دولت کانادا در خصوص طرح پیش نویس.....
۵۷	ملاحظات دولت اتریش در خصوص طرح پیش نویس.....
۵۷	ملاحظات دولت استرالیا در خصوص طرح پیش نویس.....
۵۸	ملاحظات دولت فرانسه در خصوص طرح پیش نویس.....
۵۸	ملاحظات دولت آلمان در خصوص طرح پیش نویس.....
۵۸	ملاحظات دولت بلغارستان در خصوص طرح پیش نویس.....
۵۹	ملاحظات دولت بلاروس در خصوص طرح پیش نویس.....
۶۰	ملاحظات دولت ویتنام در خصوص طرح پیش نویس.....
۶۰	ملاحظات دولت کنیا در خصوص طرح پیش نویس.....
۶۰	ملاحظات دولت یوگسلاوی در خصوص طرح پیش نویس.....
	مبحث چهارم: وضعیت حقوقی پیک و کیسه دیپلماتیک غیر همراه پس از مسکوت ماندن طرح پیش نویس کمیسیون.....
۶۱	الف) ماده ۲۷ کنوانسیون ۱۹۶۱ وین.....
۶۱	ب) ماده ۳۵ کنوانسیون ۱۹۶۳ وین.....
۶۳	ج) ماده ۲۷ کنوانسیون ۱۹۷۵ وین.....
۶۴	د) وضعیت حقوقی پیک و کیسه دیپلماتیک غیر همراه پس از حادثه یازده سپتامبر ۲۰۰۱.....
۶۵	ه) وضعیت حقوقی پیک و کیسه دیپلماتیک در قوانین گمرکی جمهوری اسلامی.....
۶۷	و) پیک سیاسی و بسته های پست سیاسی در قوانین گمرکی.....
۶۷	ماده ۷۹.....
۶۷	ماده ۸۰.....

فصل سوم : سوء استفاده از مصونیت های سیاسی

۷۱	مقدمه
۷۴	مبحث اول: بررسی حقوقی وضعیت بار و توشه همراه دیپلمات
۷۴	مقدمه
۷۶	قضیه کشف پنج و نیم تن اشیاء عتیقه قاچاق از یک دیپلمات آرژانتینی
۸۱	مبحث دوم: بررسی قوانین و مقررات داخلی در رابطه با موضوع

فصل چهارم : حل و فصل اختلافات بین دولتها در زمینه تفسیر و

اجرای مفادکنوانسیون ۱۹۶۱ وین

۸۵	مقدمه
۸۶	پروتکل اختیاری مربوط به حل اجباری اختلافات
۹۱	نتیجه گیری
۹۸	فهرست منابع
۱۰۲	ضمائم

پیشگفتار :

شکل گیری جوامع ابتدایی و نیاز آنها به ارتباط با محیط پیرامونی خود باعث گردید که سران قبائل نسبت به اعزام افرادی تحت عنوان فرستاده یا پیک جهت انتقال نامه و پیام به همتایان خود اقدام نمایند. وظیفه این افراد تنها رساندن پیام بود و نقش کانال ارتباطی بین دولت‌ها را ایفاء می نمودند. این افراد بعنوان نماینده از احترام و مصونیت نانوشته ویژه ای برخوردار بودند و تعرض به آنها مذموم بود. منشاء پیدایش و شکل گیری مصونیت‌ها و مزایای دیپلماتیک را می توان همین مصونیت فرستادگان نزد ملل دیگر دانست. با گسترش جوامع و حرفه ای شدن این افراد دیگر نقش آنها انتقال صرف پیام نبود و با افزایش اختیاراتشان به مذاکره از طرف دولت متبوعشان می پرداختند.

از اوایل قرن هفدهم دیپلماسی در قالب و شکل نوینی و با پذیرش استقرار نمایندگان مقیم دولت‌ها نزد دول پذیرنده آغاز گردید. حالا دیگر نمایندگان مقیم دولت‌ها نیاز به کانال ارتباطی با دولت متبوع خودشان جهت رایزنی و انتقال پیام داشتند. لذا افرادی مجددا این نقش را بر عهده گرفتند. اما با توجه به غالب بودن سیاست‌های ماکیاولی در آن زمان دولت‌ها نه هدفشان بسط و گسترش روابط بلکه دخالت در امور داخلی دیگر کشورها، ساقط نمودن دولت‌ها و تضعیف رقبا بود. اگرچه سفرا و نمایندگان دیگر کشورها بعنوان جاسوس نگریسته می شدند، لیکن با توجه به قواعد عرفی موجود از مصونیت از تعرض برخوردار بودند و دولت‌ها آن را مراعات می کردند. در اوایل قرن نوزدهم با احساس نیاز دولت‌ها اولین تلاشها در زمینه مدون نمودن برخی قواعد عرفی حقوق دیپلماتیک در کنگره ۱۸۱۵ بعمل آمد.

از آنجائیکه تفکر حاکم جهت حل و فصل اختلافات مبتنی بر توسل به زور بود، متأسفانه در اکثر موارد دیپلماسی با شکست مواجه می شد و حتی کنفرانسهای صلح لاهه نیز نتوانست از بروز جنگ جلوگیری نماید و تنها موفقیت آن مدون نمودن قواعد و حقوق عرفی جنگ بود. با اختلاف و اصطکاک شدید منافع دولت‌ها، زیاده خواهی برخی از آنها و ائتلافهای ایجاد شده قرن بیستم با جنگ جهانی آغاز گردید. جنگ جهانی اول باعث گردید که تکامل حقوق بین الملل که از قرن هفدهم آغاز شده بود برای مدت زمانی به تعویق افتد. تلفات انسانی سنگین و خرابیهای فراوان دولت‌های پیروز را به این نتیجه رساند که برای تامین و تضمین نظم و امنیت بین المللی بایستی به فکر یک مکانیزم گروهی باشند. بنابراین براساس طرح ۱۴ ماده ای ویلسون جامعه ملل پا به عرصه وجود گذاشت لیکن جامعه ملل با همه تلاشش نتوانست صلح و امنیت شکننده ای را که ایجاد شده بود حفظ نماید. با این حال گامهای ارزنده ای در توسعه حقوق بین الملل برداشته شد.

با آغاز جنگ جهانی دوم، حقوق بین الملل دوباره تا حدودی معنی و مفهوم خود را از دست داد. در اواخر جنگ قدرتهای پیروز به فکر ایجاد سازمانی قویتر افتادند بنابراین طرحی در تابستان سال ۱۹۴۴ در مبارتن اکس ارائه شد که منجر به برگزاری

کنفرانسی در شهر سانفرانسیسکو شد که براساس آن سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۵ تشکیل گردید. پس از تاسیس سازمان ملل متحد به منظور حفظ صلح و امنیت بین المللی، بسط و گسترش قواعد حقوق بین الملل و تدوین و توسعه آن در دستور کار آن سازمان قرار گرفت. به همین منظور در سال ۱۹۴۷ کمیسیون حقوق بین الملل تاسیس گردید. از جمله وظایف کمیسیون ارائه نظریات مشورتی حقوقی و پیشنهاد به مجمع عمومی است لیکن وظیفه اصلی آن تدوین و توسعه حقوق بین الملل از طریق ایجاد نهادها و سازکارهای حقوقی بین المللی است. یکی از شاخه های حقوق بین الملل که کمیسیون بر آن متمرکز شد و منتج به شکل گیری چندین کنوانسیون بین المللی در خصوص آن شد حقوق دیپلماتیک و کنسولی بود. در سال ۱۹۷۵ مجمع عمومی طی قطعنامه ۳۵۰۱ از کمیسیون خواست که با توجه به نقض شدید قواعد کنوانسیون ۱۹۶۱ وین در خصوص روابط دیپلماتیک بین دولتها، خصوصا در زمینه مقررات مربوط به پیک و کیسه دیپلماتیک غیرهمراه طرحی را آماده نماید. کمیسیون در نهایت پس از سالها تحقیق و بررسی در سال ۱۹۸۹ طرح پیش نویسی در این زمینه ارائه نمود لیکن متأسفانه بدلیل اصطکاک شدید منافع دولتها این طرح مسکوت ماند تا در یک زمان و شرایط بهتری مورد پذیرش کشورها قرار گیرد. لیکن از آن زمان تا کنون کمیسیون همچنان به فعالیت خود ادامه داده و در شاخه های دیگر حقوق بین الملل موفق به تدوین و توسعه آنها شده است.

پذیرش در مقطع کارشناسی ارشد و شرکت در مباحث متنوع و جالب حقوق بین الملل خصوصا حضور در کلاس درس حقوق دیپلماتیک و کنسولی آقای دکتر زاهدی فرصت مغتنمی بود تا مباحث تئوریک مربوط به مصونیت ها و مزایای دیپلماتیک و کنسولی را که مورد نیاز هر دیپلمات و یا بهتر بگویم هرکارمند وزارت امورخارجه ای می باشد، بار دیگر مرور نمایم. طرح مباحثی نظیر تاریخچه روابط دیپلماتیک و کنسولی و روند شکل گیری کنوانسیون آن و کمبود تالیفات و منابع فارسی در این زمینه باعث گردید تا هم و غم خود را برای ارائه کار تحقیقی دوره کارشناسی ارشد حقوق بین الملل در این شاخه متمرکز نمایم.

همزمانی مطرح شدن اخباری در خصوص دیپلمات کره جنوبی و بعد از آن هم دیپلمات آرژانتینی در مطبوعات و رسانه های جمعی با کلاس درس و همچنین مباحث مطروحه در مورد سوء استفاده از مصونیت دیپلماتیک و نیز طرح پیشنهادی کمیسیون حقوق بین الملل در مورد پیک و بسته دیپلماتیک، جرقه ای در ذهنم برای انتخاب موضوع در این زمینه شد.

پس از مشورت با اساتید گرامی جناب آقای دکتر ضیائی بیگدلی و جناب آقای دکتر زمانی و تایید موضوع از سوی ایشان و همچنین بررسی جوانب کار و نیز مشورتهای ارزنده جناب آقای دکتر دیهیم که تجربیات علمی و عملی وافری در این حوزه دارند و خود نیز یکی از پیشکسوتان وزارت امورخارجه محسوب می شوند، طرح تحقیقاتی خود را ارائه نمودم که ابتدا در جلسه آموزشی گروه حقوق بین الملل و سپس جلسه آموزشی دانشکده به تصویب رسید.

یکی از مواردیکه به جذاب شدن و درک بهتر مفاهیم و مباحث حقوقی کمک می نماید، مطرح نمودن قضایایی است که در گذشته اتفاق افتاده و خصوصا اینکه نتیجه ملموسی نیز بر آن مترتب باشد. بعنوان یک دانشجو ، هرگاه در کلاس درس مبحثی از سوی اساتید با مثال مطرح می شد ، جذابیت و گیرایی آن مطلب برایم دو چندان می شد. یکی از نقاط قوت این تحقیق نیز فاصله گرفتن از نقل صرف مباحث خشک حقوقی است، تا به درک بهتر خواننده از موضوعات مطروحه ، کمک شود. البته ذکر این نکته لازم است که این تحقیق مانند همه تحقیقات و تالیفات از نقص و کاستی مبری نیست و پیشنهادات و انتقادات خوانندگان راهگشای کارهای آتی نگارنده خواهد بود.

در پایان ضمن تشکر و قدردانی مجدد از تمامی اساتید گرامی، لازم است نسبت به تمامی عزیزانی که مرا در امر نگارش این پایان نامه همراهی ، تشویق و با اینجانب همکاری نمودند، از جمله خانواده ام ونیز همکارانم در ادارات حقوقی ، تشریفات ، و کتابخانه وزارت امور خارجه، و نام آنها در این مختصر نمی گنجد، کمال تشکر و قدردانی و سپاس خود را ابراز نمایم.

کلیات تحقیق:
مبانی مصونیت های
دیپلماتیک

مقدمه:

شکل گیری تدریجی جوامع و نیاز آنها به ارتباط با سایر جوامع و محیط پیرامونی خود، موجب گردید تا حکام و سلاطین به همین منظور نسبت به اعزام فرستادگان ویژه ای به دربار سایر سلاطین جهت ابلاغ پیام خود اقدام نمایند. به این نمایندگان ویژه، **پیک** یا **فرستاده** اطلاق می گردید. اسناد و مدارک موجود حاکی از آن است که از حدود دوهزار و هفتصد سال قبل در ایران و چین و شمال عراق از وجود قاصد یا پیک برای برقراری ارتباط استفاده می شده است. البته برخی معتقدند که پیک قدمتی برابر با عمر انسان دارد و اولین پیک، فرشته وحی الهی و اولین پیام رسانان، پیامبران الهی بوده اند.

در واقع استفاده از پیک یکی از ابتدایی ترین راههای ارتباط جوامع با یکدیگر در گذشته های بسیار دور بوده است. این افراد بتدریج جایگاه ویژه ای نزد تمامی ملل پیدا نمودند، بطوریکه، نوعی مصونیت ویژه از تعرض به جان و مال برای آنها قائل بودند و آنها پس از ابلاغ پیام خود، تقدیم هدایا و احوانا دریافت پاسخ حاکم پذیرنده، بی آنکه گزندی به آنها وارد شود به سلامت به موطن خویش باز می گشتند. البته بندرت نیز اتفاق می افتاد زمانیکه این پیک حامل پیام جنگ یا دعوت به انقیاد و فرمانبرداری برای حاکم پذیرنده بود یا اینکه پیام از لحن تنیدی برخوردار بود، مورد خشم و غضب قرار گرفته موجبات آزار و اذیت و حتی قتل او فراهم می شد. لیکن بطورکل اکثر جوامع اینگونه رفتار با پیک را مذموم و ناپسند می شمردند و او را مصون از تعرض می دانستند و در طول اعصار بعنوان یک قاعده عرفی که بعدها مبنای مصونیت های دیپلماتیک گشت، پذیرفته و رعایت می شد.

تا قرن هفدهم میلادی که ماموریت های سیاسی جنبه موقت داشتند و توسط همین فرستادگان ویژه (پیک ها) انجام می شدند، روال به همین منوال بود. اما با ایجاد دولت - کشورها و استقرار نمایندگی های دائم دیپلماتیک، پیک یا فرستاده ویژه دچار تحول مفهوم گردید و وظیفه او که همانا ارتباط و ابلاغ پیام دولت فرستنده و احوانا دریافت پاسخ دولت پذیرنده بود را دیپلماتهای حرفه ای دولت فرستنده مقیم در کشور پذیرنده عهده دار شدند و این افراد پا را از این هم فراتر گذاشته از طرف دولت فرستنده به مذاکره با دولت پذیرنده نیز می پرداختند.

" حقوق و تکالیف و مصونیت های دیپلماتیک فرستادگان در قرن هجدهم براساس عرف به توسعه ادامه داد و در اوایل قرن نوزدهم زمان درک مشترک در خصوص موضوع فرارسید تا قوانین و قواعد در این زمینه در کنگره وین ۱۸۱۵ مدون شوند."^۱ از سوی دیگر، یکی از ضروریات انجام وظایف نمایندگی های دائم دیپلماتیک، امکان آزادی ارتباط امن با دولت متبوع خود می باشد. لذا، از آنجائیکه سفر نماینده تام الاختیار دولتهای خود محسوب می گردیدند و وظیفه خطیر و سنگین مذاکره و ابلاغ پیام دولت فرستنده با آنها بود، به منظور آگاهی از نظرات دولت متبوعشان نیازمند

^۱ J.G.Starke , **Introduction To International Law** , Butterworth , London , ۱۹۷۷, p:۴۴۰

ارتباط با کشور خود بودند. از اینرو، افرادی که خود در گذشته بطور مستقیم حامل پیام برای دولت پذیرنده بودند، بدین ترتیب نقش پل ارتباطی میان نمایندگی دائم و دولت فرستنده را بر عهده گرفتند.

قرن نوزدهم و روال صنعتی شدن کشورها و بدنبال آن قرن بیستم و پیشرفت بشر در زمینه های گوناگون علمی و توسعه و پیشرفت وسایل ارتباط جمعی، موجب تحول شگرفی در نحوه برقراری ارتباط انسان با جهان پیرامون خود شد. اختراعات متنوع در علوم مختلف خصوصاً در زمینه ارتباطات (تلفن، تلگراف، رادیو، تلویزیون، ماهواره، اینترنت و ویدئو کنفرانس) همگی گامهای ارزنده ای در جهت کم نمودن فاصله ها بود. این امر باعث گردید نقش پیک دیپلماتیک بعنوان تنها پل ارتباطی میان دولت فرستنده و نمایندگی های دائمش در اقصی نقاط جهان، باز هم دستخوش تحول گردد و این افراد نقشی به مراتب کمرنگ تر از گذشته عهده دار شوند و آن عبارت از حمل اسناد، مدارک، مکاتبات و سایر وسایل و ملزومات مورد نیاز نمایندگی ها بود. البته دولتها کماکان آنها امن ترین راه ارتباط با نمایندگی هایشان می دانند و نسبت به سایر راههای ارتباطی ترجیح می دهند زیرا پیشرفت وسایل ارتباط جمعی توأم با پیشرفت وسایل شنود و استراق سمع و تکنیکهای جاسوسی بود.

با پایان یافتن جنگ جهانی دوم و تشکیل سازمان ملل متحد و احساس نیاز شدید به تدوین و توسعه قواعد حقوقی، مجمع عمومی ملل متحد براساس بند الف ماده ۱۳ منشور ملل متحد موظف به تدوین قواعد عرفی از قبل موجود و توسعه تدریجی قواعد حقوق بین الملل گردید. مجمع عمومی در اولین گام به توصیه کمیته ششم (حقوقی) ملل متحد اقدام به تاسیس کمیسیون حقوق بین الملل (International Law Commission) نمود. از سویی با تخصصی شدن بیش از پیش حقوق بین الملل که شاخه شاخه شدن آن دلیلی بر این ادعا می باشد، کمیسیون با انبوهی از موضوعات مواجه شد. از سوی دیگر دهه هفتاد و هشتاد میلادی اوج استقلال مستعمرات و ظهور کشورهای جدید بود. " با مشارکت و ظهور تعدادی از کشورهای آفریقایی و آسیایی جامعه بین المللی برای نخستین بار در تاریخ یک جامعه جهانی واقعی شد. اگرچه بیشتر این کشورها ضعیف یا در حال توسعه هستند، اهمیت آنها در حفظ و نگهداری نظم عمومی در جهان پرتنش می تواند به سختی غلوآمیز باشد. عجیب نیست که کشورهای نوظهور در مقابل تعدادی از معاهدات قدیمی و تعدادی باصطلاح اصول حقوقی ایجاد شده حقوق بین الملل معترض باشند، چراکه آنها خود را قربانیان یک وضعیت نابرابر و منفعل در قبال قواعد حقوق بین الملل حاضر می بینند. آنها معتقدند که تعدادی از این معاهدات در زمانی منعقد شده اند که آنها مستعمره بوده اند و هیچ حق انتخابی نداشته اند و اکنون حقوق وضع شده به وسیله قدرتهای استعمارگر در راه آنها مانع ایجاد کرده است. به نظر آنها اکثریت کشورهای جدید در روند شکل گیری و توسعه بسیاری از نهادها و موسسات و هنجارهای حقوق بین الملل که در قرن نوزدهم بصورت سیستماتیک ایجاد شده اند مشارکتی نداشته اند و حتی دولتهای کوچک موجود در آن زمان نیز بخش موثری از این روند نبوده اند. لذا به سختی تلاش می کنند که آنها را تعدیل نمایند و حقوق سنتی را تغییر دهند تا اینکه آنها را در شرایط برابری قرار دهد. البته

آنها تنها به برخی از جنبه های حقوق بین الملل معترض هستند اما سیستم حقوقی حاضر را بطور کامل رد نکرده اند و خواستار شناسایی حقوقی نظیر حق تعیین سرنوشت، حق برابری بدون توجه به رنگ و نژاد و حق برابری برای حضور در نهادهایی نظیر کمیسیون حقوق بین الملل، دیوان بین المللی دادگستری، شورای امنیت و دیگر نهادهای ملل متحد هستند.^۲ علیرغم این مسائل کمیسیون با اولویت بندی موضوعات و مباحث، تصمیم گرفت به آندسته از مسائلی بپردازد که برای نظم و امنیت بین المللی از اهمیت بیشتری برخوردار بود. در واقع، می توان ادعا نمود که کمیسیون نیرو و تلاش خود را در سه شاخه بیش از سایر شاخه های حقوق بین الملل متمرکز نمود که عبارت بودند از:

- (۱) حقوق دریاها
- (۲) حقوق معاهدات
- (۳) حقوق دیپلماتیک و کنسولی

بنابراین، یکی از موضوعاتی که در دستور کار کمیسیون حقوق بین الملل قرار گرفت، حقوق دیپلماتیک و کنسولی بود که انعقاد کنوانسیونهای متعدد در این رابطه موید همین مطلب است. تلاشهای کمیسیون حقوق بین الملل در این زمینه منجر به انعقاد چندین کنوانسیون به شرح ذیل گردید:

- (۱) کنوانسیون ۱۹۶۱ وین در زمینه روابط سیاسی
 - (۲) کنوانسیون ۱۹۶۳ وین در زمینه روابط کنسولی
 - (۳) کنوانسیون ۱۹۶۹ وین راجع به ماموریتهای ویژه وموقت
 - (۴) کنوانسیون ۱۹۷۵ وین در زمینه روابط دولتها با سازمانهای بین المللی و سازمانهای بین المللی با یکدیگر
 - (۵) کنوانسیون راجع به حمایت و مجازات جنایت علیه افراد حمایت شده بین المللی (روسای و سران کشورها، وزرای امور خارجه...)
- همچنین بدنبال طرح برخی مسائل و مشکلات در خصوص پیک دیپلماتیک، کمیسیون مبادرت به تهیه طرح پیش نویس کنوانسیون پیک سیاسی و توشه و بار غیر همراه پیک نمود. اما علیرغم تلاش کمیسیون حقوق بین الملل برای متحد الشکل و یکسان نمودن قواعد مربوط به این حوزه از حقوق دیپلماتیک و کنسولی و نزدیک نمودن دیدگاههای کشورهای به یکدیگر، متأسفانه این کوشش ها در پیچ و خم اصطکاک منافع دولتها متوقف گردید و راه به جایی نبرد.

بنابراین علیرغم تلاشهای ارزنده علمای برجسته حقوق بین الملل چه بطور شخصی و چه در قالب کمیسیون حقوق بین الملل و یا سایر موسسات مطالعاتی و تحقیقاتی خصوصی، جهت تدوین و توسعه حقوق بین الملل و شاخه های مرتبط با آن و گامهای مفیدی که در این زمینه خصوصاً در شاخه حقوق دیپلماتیک و کنسولی برداشته شده است، اما هنوز هم نکات ابهام آمیزی وجود دارد که نیازمند کار و تلاش می باشد.

^۲Frederick.E.Snyder&Surakirat Sathirathow , **Third Word Attitudes Towards International Law** , Martinus Nijhoff Publishers , ۱۹۸۷, PP: ۵-۱۵

البته بی انصافی است که عدم موفقیت و لاینحل ماندن برخی موضوعات را تنها متوجه یک کانون بدانیم زیرا در روند تدوین قواعد عرفی و توسعه حقوق بین الملل عوامل متعددی دخیل هستند که یکی از مهمترین و اثر گذارترین عوامل منافع دولتها می باشد.

مبحث اول: طرح تحقیق

همانگونه که پیشتر ذکر گردید، یکی از موضوعات لاینحل باقیمانده، بحث تدوین و توسعه قواعد مربوط به پیک و بسته دیپلماتیک و وضعیت حقوقی آن می باشد. دلیل اصلی این عدم موفقیت را می توان اصطکاک منافع دولتها با بحث مصونیت مطلق در نظر گرفته شده برای پیک سیاسی و بسته همراه وی و نگاه تردیدآمیز آنها به این مسئله دانست. یکی از دلایل دیگر بحث سوء استفاده بعضی از دولتها از بسته دیپلماتیک برای ورود یا خروج برخی از اجناس ممنوعه یا به اصطلاح قاچاق است و با توجه به اینکه طرح پیش نویس کمیسیون حقوق بین الملل در این خصوص نوعی مصونیت مطلق برای بسته دیپلماتیک در نظر گرفته بود که حتی در صورت ظن قوی به آن، ماموران دولت پذیرنده نمی توانستند آن را باز و بازرسی نمایند و تنها می توانستند آنرا به مبداء اولیه خود بازگردانند، عاملی برای نگرانی بعضی کشورها خصوصا کشورهای غربی گردید که معتقد بودند کشورهای جهان سوم از پیک و بسته دیپلماتیک سوء استفاده می کنند. البته دلیل این بدبینی قضایای پیش آمده در دهه های ۷۰ و ۸۰ میلادی بود که در طول تحقیق به آنها اشاره خواهد شد.

موردی که باعث حساس شدن موضوع و در نتیجه حساسیت بیشتر دولتها در این زمینه شده است، بحث ذوجنبین بودن پیک دیپلماتیک است. این موضوع بدین معنا و مفهوم است که امروزه الزاما تنها پیک از سوی دولت فرستنده و از مبداء کشور فرستنده عهده دار این ماموریت نمی شود بلکه ممکن است یک دیپلمات مقیم در نمایندگی دائم دولت فرستنده نزد دولت پذیرنده نیز که خود از مصونیت های مصرحه در کنوانسیون وین ۱۹۶۱ برخوردار می باشد، عهده دار این نقش گردد و در بازگشت به وطنش به قصد مرخصی یا در خاتمه ماموریتش نسبت به جابجایی اسناد، مدارک و مکاتبات نمایندگی اقدام نماید.

در اینجا بحث تداخل دو نوع مصونیت مطرح می باشد، یکی بحث مصونیت از تعرض دیپلمات و بار و توشه همراه وی بر اساس ماده ۳۶ کنوانسیون وین ۱۹۶۱ و دیگری بحث مصونیت مربوط به بسته دیپلماتیک است که با توجه به عدم وجود کنوانسیونی مجزا در این زمینه شاید بتوان ادعا نمود که از نظر قراردادی فعلا مشمول مصونیت مقرر در ماده ۲۷ همان کنوانسیون و قواعد عرفی و رویه ای دولتهای باشد. اشتغال نگارنده در دستگاه دیپلماسی کشور و حضور در ماموریت های دائم و موقت متعدد و لمس این مشکل از نزدیک بدلیل رویه متعدد کشورها در این زمینه و برخورد های متفاوت آنها با این قضیه، باعث گردید تا با انتخاب این موضوع بعنوان کار تحقیقی پایان دوره کارشناسی ارشد خود، جنبه ها و نکات مبهم موضوع را مورد بررسی و تدقیق قرار دهد تا بلکه بتوان از این رهگذر به رهیافت جدیدی و ارائه طریقی دست یافت. با توجه به موضوع تحقیق و تاکید آن بر قضیه دیپلمات آرژانتینی در قاچاق آثار باستانی و فرهنگی کشورمان، توجه به این موضوع لازم است که موقعیت جغرافیایی و سابقه تاریخی کشور ایران باعث شده که همواره میراث فرهنگی اش از

سوی سوئدجویان و غارتگران فرهنگی مورد دستبرد قرار بگیرد و جای بسی تاسف است که یک ایرانی پیشینه تاریخی ملت خود را بایستی در موزه‌های کشورهای غربی نظیر موزه لوور پاریس و موزه لندن جستجو نماید .

افراد سوئدجو بدلیل منفعت مالی زیادی که در این مورد وجود دارد ضمن حفاری های غیرمجاز و آسیب رساندن به ابنیه و آثار تاریخی اقدام به خروج دفینه های قدیمی و اشیاء عتیقه می نمایند. از آنجائیکه این اشیاء و آثارباستانی بدلیل ارزش بالای آنها مشتریان خاص خود را دارد و بیشتر کلکسیون دارهای و موزه های خارجی بدنبال اینگونه وسایل هستند و از طرفی نیز خروج آنها از کشور به این راحتی ها ممکن نیست لذا، دلالت اینگونه کالاها مشتریان خود را از میان دیپلماتها انتخاب می نمایند که هم پرداخت قیمت و هم خروج این اشیاء از کشور بدون تفتیش و بازرسی برای آنها امکانپذیر است. لذا نگارنده در این تحقیق بدنبال پاسخ به سئوالات ذیل است:

(الف) سئوالات تحقیق:

- ۱) آیا تحول مفهوم پیک دیپلماتیک تاثیری در نگرش دولتها به بحث مصونیت پیک و بسته دیپلماتیک داشته است؟
- ۲) آیا بار و توشه همراه دیپلمات مقیمی راکه عهده دار ماموریت پیک گردیده است می توان مشمول مصونیت های پیک و بسته دیپلماتیک دانست؟
- ۳) چه عاملی موجب عدم تعرض دولتها به پیک و بسته دیپلماتیک می شود؟

در ادامه و درکنار پاسخ به سئوالات اصلی فوق ، به سئوالات فرعی ذیل هم پاسخ داده خواهد شد:

- ۱) در حال حاضر پیک و بسته دیپلماتیک تابع چه نظام حقوقی اعم از عرفی و یا قراردادی می باشد؟
- ۲) آیا سوء استفاده برخی دولتها از مصونیت های اعطایی عاملی برای حذف اینگونه مصونیت ها به شمار می رود؟

(ب) مفروض:

جامعه بین المللی پس از پشت سر نهادن دو جنگ جهانی خانمانسوز تلاش می نماید با مدون نمودن قواعد و توسعه آنها به دوهدف مذکور در منشور ملل متحد یعنی صلح و امنیت بین المللی بیش از پیش نائل گردد. در این راستا تلاشها بیشتر در سازمانهای بین المللی خصوصا سازمان ملل متحد متمرکز گردیده است که موفقیت های زیادی نیز به همراه داشته است و شاید بتوان گفت که کنوانسیونهای متعدد در زمینه حقوق بین الملل خصوصا در شاخه حقوق دیپلماتیک و کنسولی خود دلیلی بر این مدعا می باشد.

ج) فرضیه ها:

- ۱) تحول مفهوم پیک دیپلماتیک از فرستاده ویژه به پل ارتباطی بین نمایندگی دائم دولت فرستنده و دولت متبوعش، خصوصا سوء استفاده از کیسه دیپلماتیک، باعث تغییر نگرش دولتها در رویه آنها نسبت به بحث مصونیت پیک و بسته سیاسی شده است.
- ۲) بار و توشه همراه دیپلمات مقیم که عهده دار ماموریت پیک گردیده است مشمول قواعد مربوط به پیک و بسته دیپلماتیک نمی شود.
- ۳) دولتها با علم به سوء استفاده برخی کشورها از پست سیاسی و عدم وجود نظام حقوقی متحدالشکل در این زمینه، عدم تعرض به پیک و بسته دیپلماتیک را تنها به این دلیل که هدف انجام عمل تلافی جویانه قرار نگیرند، رعایت می نمایند.
- ۴) مصونیت پیک و بسته سیاسی در حال حاضر تاحد زیادی مشمول رویه متعدد دولتها می باشد و از نظر کنوانسیون می توان آنرا مشمول و تابع مواد ۲۷ و ۴۰ کنوانسیون وین ۱۹۶۱ وین دانست.
- ۵) از آنجائیکه هدف از مصونیت و مزایای دیپلماتیک منتفع ساختن افراد نیست، بنابراین سوء استفاده برخی دیپلماتها از مصونیت و مزایای اعطایی عاملی برای حذف اینگونه مصونیت ها به شمار نمی رود.

د) مفاهیم و متغیرها:

- در تحقیق حاضر از مفاهیمی چون پیک سیاسی، بسته یا کیسه دیپلماتیک و بار و توشه دیپلمات به کرات استفاده گردیده است که باختصار و برای آشنایی در ذیل هر یک از آنها شرح داده شده است:
- ۱) پیک سیاسی:^۳ بر طبق بند یک ماده ۳ طرح پیش نویس کمیسیون حقوق بین الملل در خصوص موضوع پیک و کیسه دیپلماتیک غیر همراه، پیک سیاسی فردی است که از جانب دولت فرستنده بر مبنایی منظم یا یک وضعیت خاص برای ماموریت معینی (انتقال، حمل و حفاظت از کیسه دیپلماتیک) عهده دار ماموریت پیک شده باشد.
 - ۲) کیسه دیپلماتیک:^۴ بر طبق بند دو همان ماده منظور از کیسه یا بسته دیپلماتیک، کیسه ای است که حاوی مکاتبات رسمی، اسناد و اشیائی است که تنها استفاده رسمی دارند و با علائم خارجی قابل مشاهده مشخص شده باشد.

^۳ Diplomatic Courier

^۴ Diplomatic Bag

۳) بار و توشه دیپلمات:° براساس بند دو ماده ۳۶ کنوانسیون وین^۶ ۱۹۶۱ عبارت است از اشیاء مورد استفاده شخصی دیپلمات یا بستگان او که اهل خانه او هستند و از جمله اثاثیه منزل او و خانواده وی. همچنین متغییرهای مستقل و وابسته تحقیق به ترتیب وضعیت حقوقی پیک سیاسی و حقوق بین الملل معاصر خواهد بود.

ه) روش تحقیق و جمع آوری اطلاعات :

روش تحقیق حاضر توصیفی (تاریخی) و اسنادی است و روش تجزیه و تحلیل داده ها مقایسه ای و تا حدودی علی و معلولی است. همچنین جمع آوری اطلاعات بصورت کتابخانه ای و بررسی اسناد و مدارک موجود بوده است.

و) اهداف تحقیق:

این تحقیق بدنبال زمینه سازی و بستر سازی مناسب جهت تحقیق هرچه بیشتر و دقیق تر موضوع در آینده و سایر موضوعات مرتبط با حقوق دیپلماتیک و کنسولی است که به نظر نگارنده متأسفانه علیرغم پتانسیل های فراوان ، در کشور ما توجه شایانی به آن نشده است. علاوه براین با توجه به اینکه موضوع تحقیق یکی از مسائل مبتلا به وزارت امور خارجه و آندسته از کارکنان آن می باشد که به اینگونه ماموریتها اعزام می شوند، آشنایی آنها با قواعد بین المللی موجود و رویه دولتها در این زمینه و بکار گیری آن در ماموریتهای محوله از دیگر اهداف این تحقیق می باشد.

ز) پیشینه تحقیق:

در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران پایان نامه دوره کارشناسی ارشد با عنوان نظام حقوقی پیک دیپلماتیک و کیسه غیر همراه وجود دارد که در سال ۱۳۷۶ توسط آقای بابازاده با راهنمایی جناب آقای دکتر سید فضل ... موسوی دفاع شده است. همچنین در مجله سیاست مقاله ای در همین زمینه توسط آقای فریبرز بختیاری اصل در سال ۱۳۷۱ نگاشته شده است. تفاوت تحقیق حاضر با تحقیق های انجام شده قبلی را می توان در توجه و تاکید بیشتر این تحقیق بر بحث سوء استفاده از مصونیت های دیپلماتیک دانست.

° Diplomat's Luggage & Provision

^۶ ۱۹۶۱ Vienna Convention About Diplomatic Relationship Between States

ح) سازماندهی تحقیق:

تحقیق حاضر در پنج فصل نگاشته شده است. فصل اول شامل کلیات در دوبرخش ارائه شده است. در بخش اول طرح تحقیق و در بخش دوم آن به دیدگاههای نظری و مبانی مصونیت ها در حقوق بین الملل پرداخته شده است. در فصل دوم، جهت آشنایی خواننده با روند تکاملی ماموریت پیک سیاسی و مصونیت آنها، پیشینه تاریخی و تغییر و تحول مفهوم پیک سیاسی لحاظ گردیده است. فصل سوم تحقیق به بررسی وضعیت حقوقی پیک سیاسی در حقوق بین الملل معاصر می پردازد و از چهار بخش تشکیل شده است. در بخش اول به پیشینه تاریخی بحث پرداخته می شود. در بخش دوم به بررسی طرح پیش نویس کمیسیون در خصوص وضعیت پیک و کیسه دیپلماتیک غیرهمراه می پردازیم. بخش سوم ملاحظات برخی کشورها در خصوص طرح پیش نویس را بررسی می نماید و در بخش چهارم آن به وضعیت حقوقی پیک و کیسه دیپلماتیک غیرهمراه پس از مسکوت ماندن طرح پیش نویس کمیسیون حقوق بین الملل پرداخته می شود در فصل چهارم به مبحث سوء استفاده از مصونیت و مزایا اختصاص دارد و به بررسی وضعیت حقوقی بار و توشه همراه دیپلمات مقیم با تاکید بر قضیه دیپلمات آرژانتینی و بررسی قوانین و مقررات داخلی در ارتباط با موضوع، پرداخته خواهد شد. در فصل پنجم نیز، نحوه حل و فصل اختلاف و مراجع صالح در این زمینه در صورت بروز اختلاف مورد ارزیابی قرار می گیرد. و نهایتاً، ضمن نتیجه گیری از مباحث مطروحه و ارائه پیشنهادات و راهکارهای جدید، فهرست منابع و ضمیمه تحقیق آورده می شود.

مبحث دوم: دیدگاه‌های نظری و مبانی مصونیت‌های دیپلماتیک

مقدمه:

در حالیکه در اکثر قوانین اساسی کشورها این نکته ذکر گردیده است که همه در برابر قانون یکسان هستند، با اینحال بحث مصونیت و استثناء برخی افراد از دایره شمول قوانین مدنی و جزائی به یکی از موضوعات چالش برانگیز مبدل شده است. این موضوع چه در داخل هر کشوری و چه در سطح بین الملل خود نوعی تناقض محسوب می شود چرا که جمع بین این دو جمع بین اضداد است. گر چه معنای کلمه مصونیت به اندازه کافی روشن و صریح است معهذاً، " «مصونیت» کلمه‌ای است که در ادبیات حقوقی فارسی، معادل و ترجمه واژه (Immunity) در نظر گرفته شده است. مصونیت، مصدر جعلی؛ به معنای مصون ماندن و محفوظ بودن است. از نظر اشتقاق؛ کلمه «مصون» اسم مفعول به معنای حفاظت شده است و در لغت عرب ریشه «صون» هر جا به کار رود، در آن معنای محافظت نهفته است. با آنکه «مصونیت» واژه‌ای تازی است، ولی حقوقدانان عرب، واژه‌هایی چون حرمت، امتیاز، استثناء، معافیت و حصانت را به عنوان ترجمه و معادل کلمه (Immunity) به کار می‌برند، هرچند در معنای اخیر بیشتر شایع است.^۷

در معنای حقوقی آن " مصونیت اصطلاحی مربوط به حقوق عمومی است که دارنده آن از تعرض مخصوصی معاف و محفوظ است " ^۸ و انواع آن به شرح ذیل میباشد: ۱- مصونیت (نمایندگان مجلس) ۲- مصونیت (دیپلمات‌ها) ۳- مصونیت (قضات). " مصونیت نمایندگان مجلس و مصونیت قضات مربوط به حقوق اساسی و حقوق داخلی است لیکن مصونیت دیپلماتیک مربوط به قواعد حقوق بین الملل می باشد و می توان آنرا عدم اجرای قوانین و مقررات نسبت به طبقات خاصی از ماموران نمایندگی های خارجی مقیم یک دولت پذیرنده معنا نمود. یعنی متوقف شدن یا عدم اجراء قانون داخلی به نفع یک قاعده بین المللی که نتیجتاً مخالف اصل حاکمیت ملی دولتها به نظر می رسد.^۹

درواقع مصونیت از دیدگاه حقوق بین الملل " وضعیت ویژه و عدم تعرض ماموران دیپلماتیک (و دریک حد کمتری کادر اداری، دفتری، فنی و خدمه ماموریت) و اعضاء خانواده اشان از اعمال حاکمیت دولت پذیرنده، در نتیجه موقعیت و مقام عضو ماموریت به عنوان نماینده دولت فرستنده است. شخص دیپلمات مصون از تعرض است و مصون از صلاحیت کیفری و اعمال صلاحیت دادگاههای دولت پذیرنده است. مصونیت

^۷ میرمحمدی، سید مصطفی، سوءاستفاده از مصونیت های دیپلماتیک و ضمانت اجرای آن در حقوق بین الملل، نشریه نامه مفید، بهمن ۱۳۸۱، شماره ۳۳

^۸ جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، تهران، گنج دانش، ۱۳۶۸، ص ۶۵۷

^۹ معین زاده، عباس، حقوق دیپلماتیک نوین، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۷۲، ص ۱۱۱

دیپلماتیک از ضرورت عدم خدشه به تواناییهای مامور دیپلماتیک در ایفاء موثر وظایفش ناشی می شود. البته مصونیت بدین معنا نیست که شخص دیپلمات مسئول اعمالی که مرتکب می شود نیست بلکه بدین معناست که تا زمانیکه دولت فرستنده از مصونیت او اعلام انصراف نکرده است نمی تواند تحت تعقیب دادگاههای دولت پذیرنده قرار گیرد.^{۱۰}

از گذشته های دور در مباحث نظری میان علما در خصوص تعاریف و مبانی یک موضوع اختلاف نظر وجود داشته است و بحث مصونیت نیز از این قاعده مستثنی نبوده و مخالفان و موافقان داشته است که هر یک از منظرهای خاص به این موضوع پرداخته اند و برای مجاب نمودن مخالفان استدلالهایی نیز مطرح نموده اند. در اینجا برای ورود به مباحث اصلی تحقیق پرداختن به برخی از این نظریات موافق و مخالف و در نهایت جمع بندی و دست یابی به مبانی اصلی پذیرش مصونیت دیپلماتها از سوی دولتها، لازم و ضروری می نماید.

الف) دیدگاههای مخالفان و موافقان مصونیت:

بطور کلی مخالفان مصونیت معتقدند که همه در برابر قانون مساوی و برابرند و نیابستی هیچ شخصی را از اعمال قانون مستثنی نمود. به نظر آنها اینکار باعث می شود برای برخی اشخاص حریم امنی نسبت به قانون برای کارهای غیرقانونی اشان ایجاد شود، خصوصاً اینکه اگر این اشخاص احساس کنند که در قبال اعمال خود پاسخگو نیستند به نوعی استبداد و خودرایی دچار خواهند شد و خود را تافته جدا بافته خواهند دانست. از سوی دیگر مردم عادی با مشاهده این موضوع این سؤال برایشان مطرح خواهد شد که چه تفاوتی میان آنها و شخص مذکور وجود دارد و همین موضوع موجب بی اعتمادی آنها به نظام حقوقی و سیاسی اشان خواهد شد، خصوصاً اینکه این شخص یک خارجی باشد.

در پاسخ به انتقادات مخالفان، موافقان ابراز می دارند که اولاً مصونیت اشخاص امری دائمی و مادام العمر نیست و مربوط به یک مقطع زمانی خاص می باشد،^{۱۱} و ثانیاً برخی مشاغل نظیر نمایندگی مردم و قضاوت در حقوق داخلی و انجام وظیفه در یک ماموریت خارجی بعنوان دیپلمات بدلیل اعمال نفوذی که ممکن است بوسیله برخی اشخاص صورت بپذیرد و کار آنها را تحت تاثیر قرار دهد از چنان درجه ای از اهمیت برخوردار است که بایستی شرایطی فراهم شود که آنها بتوانند در کمال آرامش و امنیت

^{۱۰} Robert.L.Bledsoe&Boleslaw.A.Boczek,International Law Dictionary,Calio Press Ltd. London,۱۹۸۷,PP:۹۵-۹۶

^{۱۱} بند دو ماده ۳۹ کنوانسیون وین ۱۹۶۱ اشعار می دارد: وقتیکه ایفاء وظایف شخصی که از مصونیت و مزایا برخوردار است خاتمه می پذیرد، چنین مزایا و مصونیت هایی بایستی بصورت طبیعی در زمان خروج او از کشور یا انقضای مدت معقولی که چنین کاری را می توان انجام داد متوقف شود، اما بایستی تا آن زمان حتی در زمان جنگ باقی بماند.....